

на родното литературознание в отделните етапи на неговия развой. Характерен е разумният му, конкретно-исторически поглед, пулсацията на едно обгледащо и съизмерващо съзнание. Ето защо наблюденията му целят и тръгват нетолкова и не само от петтомния труд на изследвача-класик, колкото от цялостния облик на неговото дело, на неговото присъствие в литературоведския ни живот. Изводите съдържат и бремето на личния опит, и следите на извървяното от националната изследователска мисъл. В отделни моменти като че ли е неточен и прекалено високателен, като случая с твърдението, че Б. Пенев не е достигнал до „идеята за отношение издълбоко между народопсихология и литература“, след като познаваме усилията на учения и в тази насока да осмисли литературния ни процес през Възраждането. В други моменти е склонен, и то с право, да оправдае неговия методологически релятивизъм, до голяма степен предопределен и обусловен от състоянието на нашата литературна наука до началото на века, когато се формира като изследвач Пенев, защото Зарев се е убедил, че и „съвременни историци, които са марксиста по мироглед, които при това добре познават фактическия материал, съвсем не са застраховани от елементарност и механизъм при литературно-историческото им изследване“ (с. 157). Но от която и страна на литературното дело на Б. Пенев да тръгват наблюденията на Зарев, те свидетелствуват за принципно новото, обективно, освободено от предубеждения отношение към неговата същност и място в националния духовен живот. Иначе би ли му отредил място сред „народоведските епопеи“, би ли наредил „Историята...“ до „Речника...“, „Записките...“, „Строителите...“.

Вече цикълът „Съвременни поети“ с посветените на отделни книги на Л. Левчев, Сл. Хр. Караславов, Ив. Радоев, Л. Стефанова, Вл. Голев, М. Ганчев, П. Караангов, Ст. Панев, Н. Христов, В. Петкова статии-рецензии, не косвено, а пряко ни потопява в атмосферата на съвременността в литературата. Значителната част от наблюденията тук продължават познатото от „Преобразена литература“, намерилото обобщения си израз в пети том на „Панорамата“. Всяка от страниците свидетелства за непресекнал оперативен критически рефлекс на изследвача — напротив, преминал през горния на сложния живот на литературното минало, тук той ни се разкрива по-обогатен и гъвкав, с възможности точно и недвусмислено да открие и защити концептуалното и самостоятелното в конкретното, в отделната литературна проява на тия зрели поети.

Новата книга на П. Зарев „Съвременност и наследство“ ни задържа при активното и плодотворно участие на тоя зрял изследвач на българската литература в напрегнатото

поле на критикооценъния живот. Без да притежава и да претендира за машабността на „Панорамата“, за монолитно-перспективните постановки на „Народопсихология и литература“, тя придвижва напред и в нови посоки неговото мислене, свидетелства за обхващането на нови явления от неговия изследователски поглед.

Иван Радев

„ВАСИЛ ДРУМЕВ — ЖИВОТ И ДЕЛО“
от ДОЧО ЛЕКОВ
С., 1976. 115 с.

Животът и делото на В. Друмев никога не са съсредоточавали около себе си изследователските амбиции. Нито новият труд на Д. Леков върху жизнения и творчески път на възрожденския автор има претенцията за преоткриване на художественото му наследство, нито за прилагане на нови методи за научна интерпретация. И въпреки това „Васил Друмев — живот и дело“ (1976) има свое определено място както сред проучванията, посветени на съзателя на новобългарската повест и драма, така и в съвременното наше литературознание.

Последица от един дълготраен интерес към живота и творчеството на В. Друмев, както и на цялостните занимания на изследвателя с възрожденската белетристика, книгата на Д. Леков концентрира в себе си грижливото издирване и систематизиране на литературните факти, с прецизното им интерпретиране и със стремежа за поставянето им на фона на литературния живот от съответната епоха. В тези три насоки могат да се търсят силните и слабите страни на този труд.

Водеща линия в изследването е жизненият път на българския общественик и книжовник. В него се оглеждат някои от най-важните събития на предосвобожденската и следосвобожденската епоха. „Помощникът на Доброплодни“, „Семинарията не съответствуваша на нашите надежди“, „Поради липса на средства“, „Ти беше за пример труженик“, „В свободна България“ — в тези глави се съдържат основните моменти от биографията на твореца. Общественият и културният атмосфера на Шумен и Одеса, търсенията и лутанията на младия автор, всичко е основно издирено от литературния историк. Особено внимание е отделено на въздействието на С. Доброплодни и най-вече на това на Г. С. Раковски върху Васил Друмев. „Среща с хора като Раковски е събитие. Неслучайно той завладява всички българчета в Южно-

¹Дочо Леков. Литературен архив. Т. 6, 1976 г., В. Друмев. Съчинения в 2 т. 1967; В. Друмев. Художествено творчество. Критика. С., 1976.

славянския пансион и влиянието му над тяхното интелектуално и идейно развитие се чувствава в по-късната им книжовна, обществена и педагогическа дейност.² Разочароването от духовната семинария, подкрепата на черковната борба, участието в легията на Раковски и в живота на българската колония в Одеса и Киев, първите прояви в периодичния печат — това са основните моменти от живота на Друмев до приемането на духовния сан. Акцентувано е обаче най-вече върху дейността му в уреждането на Българското книжовно дружество и в уреждането на „Периодическо списание“ — две огромни заслуги на възрожденския творец. Духовната кариера на В. Друмев, започнала през есента на 1872 г., Д. Леков разглежда като трагедия, в която „той ще бъде герой цял живот“, „една човешка драма, която отнема от българската литература един талантлив белетрист, драматург и литературен критик“.³

Особено щателно са проучени противоречивите факти от живота на митрополит Климент в свободна България. Може би именно тук се крие една от най-големите заслуги на автора на книгата в проследяването на жизнения път на Друмев. Събраните от Д. Леков факти и документи, издадени в Литературния архив (т. 19), сведенията, извлечени от периодичния печат, му служат за солидна опора в ориентирването му в сложната политическа атмосфера в първите години след Освобождението. Над злобата на деня и дребните разпри в книгата се очертава чистият образ на пламения родолюбец и русофил, на човека с будна гражданска съвест и с човешко достойнство, което не бива опетнено нито от хулите и нападите на съвременниците му, нито от някои не съвсем удачни прояви на политическата му кариера. Читателят остава с впечатление, че дори само главата „В свободна България“ оправдава новото проучване на жизнения път на В. Друмев, трагедията на митрополит Климент.

Съвсем естествено е с оглед на задачите на изследването ударието основно да падне върху живота на възрожденския книжовник, още повече като се знае, че литературното му дело е било обект на проучване и в други трудове на Д. Леков. И все пак в книгата му образът на твореца Друмев не губи от пълнотата си. Жизнените факти не биха били достатъчно пълноценни, ако те не оставяха в наследство една интересна книжовна дейност.

Втората линия в изследването — това са възгледите на Друмев по различни политически и културни проблеми, извявите му на литературен критик и историк. „Пиетет към делото на първите будители“ — Пансий, Н. Бозвели, П. Берон, Г. С. Раковски, Г.

Кръстевич, „просветителските възгледи на автора“, „обяснение на някои обществени явления чрез биологичната теория на Дрепер за общественото развитие“, вниманието към миналото и повелите на съвременността, историята и особеностите на националния ни характер — това са част от насоките, в които се изразява небогатата по обем литературнокритическа и историческа дейност на Друмев. „Възпитаник на руската демократична литературна и научна мисъл, поклонник на критическото кредо на Белински и Чернишевски, на писатели като Пушкин и Гогол, Шекспир и Шилер, Друмев се отнася към формиращата се новобългарска литература и култура с обективен и строг критерий, с високи, но справедливи изисквания.“ „Без да е революционер, той е демократ, загрижен за бъдещето на България, за нейното изкуство и култура. От тези позиции той бди за чистотата и разцвета на българската литература, за неукрепналите ни училища и читалища.“⁴ Интересът към педагогическата критика, към философията и историята, естествознанието, изказванията за някои научни съчинения — всичко прецизно е обхванато в монографичното изследване на Леков. Особено важен е изводът му, че статиите и отзивите на Друмев в „Периодическо списание“ и „сега пазят своята актуалност и сила, защото в тях има проблеми, валидни за всяко време — за отговорността на писателя като творец и гражданин, за обществената и естетическата стойност на литературата, за критиката като „проповедник на истината, учител на доброто, полезното и хубавото“ (с. 113).

Друмев — белетристът и драматургът — това е третата насока, в която се разгръща изследването. Авторът е обединил свои по-стари изследвания върху „Нещастна фамилия“, „Ученик и благодетели“, „Иванко“. Това обаче не намалява стойността на някои особено важни и интересни приноси, като творческата история на „Нещастна фамилия“, връзката ѝ с повест като „Черноносияща госпожа“ на Шмит и „Горски пътник“ на Раковски, наблюденията за новия положителен герой на епохата, който вече „живее“ в „революционните песни на Чинтулов, в поемата на Г. С. Раковски“, но „Друмев го постави в по-широки рамки, проектира го върху по-богат жизнен материал“, допълненията и корекциите, които Друмев прави при второто издание, които според Д. Леков „говорят за порасналото му художествено майсторство, за стремежа му да индивидуализира отделния образ, като използва своеобразието на народния език“ (с. 45). Заслужава вниманието и наблюдението за творчески метод на първата новобългарска повест, „Нещастна фамилия“ — преход между сантименталните, полусантименталните и романтични преводни и побългарени

² Д. Леков. В. Друмев. С., 1976, с. 22.

³ Пак там, с. 92.

⁴ Цит. съж., с. 111.

произведения и реалистичната българска поест" (с. 46).

Не може да се отнесе и тълкуването на творческата история на „Иванко“, както и на някои основни насоки от нейното съдържание. „За Друмев черковната борба има преди всичко национално-светски характер. За него и за изтъкнатите български общественици и писатели на Възраждането това е борба на обособяването и съхраняването на националния дух, за отхвърлянето на духовното робство, за опазването и развитието на родния език и култура.“ И в този смисъл авторът на изследването съвсем основателно защитава тезата, защо Друмев изменя на историческата истина, като представя един слаб и безволев Асен. „Онова, което по право се пада на Асен, той го „дава“ на отец Иван“. Така ролята на отец Иван става определяща с оглед на творческите и гражданските позиции на Друмев. Отзивите за „Иванко“ във възрожденския печат, въздействието на драматурга Друмев върху автори като Т. Пеев, Ив. Вазов и въобще върху по-нататъшното развитие на драмата, отзивите за него в чужбина също не е убягало от автора на монографията. Интересни са наблюденията и върху работата на Друмев върху втората редакция на драмата.

В новата си книга Д. Леков сумира наблюденията си върху недовършените бележнически творби на Друмев. В случая ни привлича не само прецизната работа на автора над архивните материали, нито само заслугата му за уточняването на броя им, колкото отражението в тях на една дълбока душевна трагедия, проникновените наблю-

дения за съдбата на твореца. „Започнати, но недовършени художествени произведения, няколко научно-популярни статии, рецензии за религиозни книги. Такава е равнотежната от литературната дейност на Климент през последните десетилетия на живота му. Резултат от една дълбока душевна драма, от едно прибързано решение. То го терзае, но не му достига дързост да поправи една съдбоносна грешка на младостта. В момента, когато го обхване творческо вдъхновение, Климент забравя, че носи един кръст, че си е предопределил друга съдба. Тогава пише с лекота и вдъхновение. Но състоянията на самозабрава са кратки. И отново всичко за него е дълг и една жестока необходимост. Незавършените литературни творби на Климент говорят не само за неосъществени му писателски планове. В тях са стаени болките и търсенията на твореца, съмненията и обречеността на духовника, недоизказаните изповеди на гражданина. Те са най-силните и горчиви обвинения на Друмев срещу Климент“ (с. 197).

Без да има претенции за есеистично писане, книгата се отличава с точния си и жив език. Изградена въз основа на богат фактически материал, явила се като резултат от редица проучвания на архивни фондове и частна кореспонденция, събрала в себе си дългогодишните наблюдения на автора над книжовния и обществения живот през Възраждането, новото изследване на Д. Леков има свое определено място сред литературната ни история.

Йорданка Холевич

Хроника

ЗАЩИТЕНА ДОКТОРСКА ДИСЕРТАЦИЯ

ПРЕДРАГ МАТЕИЧ: „БЪЛГАРСКИЯТ
ХИМНОПИСЕЦ ЕФРЕМ ОТ XIV В.
ДЕЛО И ЗНАЧЕНИЕ“

На 7 юни 1978 г. Предраг Матеич (САЩ) защити пред Специализирания научен съвет по литературознание докторска дисертация на тема „Българският химнописец Ефрем от XIV в. Дело и значение“. На защитата присъствуваха специалисти по старобългарска литература от Института за литература, от СУ „Климент Охридски“, от Института по балканистика, научни сътрудници, преподаватели, студенти. Заседанието беше ръководено от председателя на Специализирания научен съвет по литературознание и директор на

Института за литература проф. д-р Тончо Жечев. В уводните си думи той поясни, че по предложение на Факултета по славянски филологии към Софийския университет е открита процедура за защита на кандидатска дисертация, представена от редовния аспирант при факултета Предраг Матеич. Тъй като дисертационният труд по мнение на катедрата по българска литература надхвърля изискванията за кандидатска дисертация, Специализирания научен съвет по литературознание е взел решение да се открие процедура за защита на докторска дисертация.

Предраг Матеич прочете автореферата си, след което беше дадена думата на първия рецензент проф. д-р Куйо Кувев. Той определи